

عوامل مرتبط با مشارکت زنان روستایی شهرستان مراغه در پرورش طیور محلی

علی شمس^{۱*}، حلیمه رزمی^۲، محمدحسین شهیر^۳

چکیده

پرورش طیور محلی یکی از فعالیت‌هایی است که زنان در سطح روستاها در آن مشارکت دارند و عوامل متعددی بر سطح مشارکت آن‌ها تأثیر می‌گذارد. هدف این تحقیق توصیفی-همبستگی سنجش عوامل مرتبط با میزان مشارکت زنان روستایی در پرورش طیور محلی بود. جامعه آماری شامل ۲۲ هزار و ۵۶۴ خانوار روستایی در شهرستان مراغه بودند که با استفاده از فرمول کوکران ۲۲۴ نفر از زنان روستایی پرورش‌دهنده طیور محلی از طریق نمونه‌گیری چندمرحله‌ای تصادفی انتخاب و مطالعه شدند. ابزار تحقیق پرسش‌نامه محقق‌ساخته‌ای بود که روایی آن از طریق متخصصان موضوعی تأیید شد و پایایی آن نیز با انجام مطالعه مقدماتی و محاسبه ضریب آلفای کرونباخ بزرگ‌تر از ۰/۷ برای شاخص‌های ترکیبی به‌دست آمد. نتایج تحقیق نشان داد به غیر از زنان، سایر اعضای خانواده نیز در پرورش طیور مشارکت داشتند، ولی مشارکت زنان از بقیه بیشتر بود. زنان به‌طور متوسط حدود ۷۷/۵ درصد در فعالیت‌های پرورش طیور مشارکت داشتند و بیشترین مشارکت آن‌ها در زمینه جوجه‌کشی و کمترین آن در زمینه لانه‌سازی بود. تحلیل همبستگی نشان داد که مشارکت زنان با متغیرهای سن، تحصیلات زنان، تحصیلات همسر، تعداد اعضای خانوار، تعداد کل طیور و دانش رابطه منفی و معنادار ولی با نگرش و سهم زنان از درآمد فروش طیور و محصولات رابطه مثبت و معناداری داشت.

کلیدواژگان

زنان روستایی، شهرستان مراغه، طیور محلی، مشارکت.

Shams@znu.ac.ir

Halimeh.razmi@znu.ac.ir

Shahir_m@znu.ac.ir

۱. استادیار ترویج و آموزش کشاورزی، دانشگاه زنجان

۲. دانشجوی کارشناسی ارشد ترویج و آموزش کشاورزی، دانشگاه زنجان

۳. دانشیار تغذیه طیور، دانشگاه زنجان

تاریخ دریافت: ۱۳۹۴/۸/۱۸، تاریخ پذیرش: ۱۳۹۵/۱/۲۱

مقدمه و طرح مسئله

بخش دامی، به‌منزله جزئی جدایی‌ناپذیر از سیستم‌های کشاورزی تلفیقی، ضمن افزایش بهره‌وری کل مزرعه جریان ثابتی از غذا و درآمد را برای خانواده‌ها فراهم می‌کند [۳۲]. تنوع محصولات کشاورزی، سودآوری و همچنین رقابتی‌بودن محصولات دامی سبب شده که دام یکی از گزینه‌ها برای تولید مواد غذایی و کاهش فقر [۲۹]، ایجاد اشتغال برای همه اعضای خانواده، ذخیره ثروت یا سرمایه‌گذاری، بیمه، کمک به برابری جنسیتی با تولید فرصت‌هایی برای زنان، بازیافت و استفاده از ضایعات پس از برداشت محصولات، بهبود ساختار و باروری خاک، کنترل حشرات و علف‌های هرز محسوب شود و نقشی محوری در معیشت فقرا داشته باشد [۳۲؛ ۴۴]. تولید سنتی طیور محلی به‌منزله زیرشاخه‌ای از تولیدات دامی، در مبارزه با چالش فقر، سوءتغذیه و اقتصاد روستایی کشورهای افریقایی، آسیایی و امریکایی نقش عمده‌ای ایفا می‌کند [۴۴]. تولید طیور محلی یک جزء سنتی از کشاورزی خردمقیاس در بیشتر کشورهای در حال توسعه بوده و نقشی مهم در امنیت غذایی خانوارها دارد [۴۳]. بازگشت سریع سرمایه یکی از دلایل مهمی است که تولید طیور را بین دامداران محبوب می‌کند و سبب بهبود جایگاه پرورش طیور بین سایر دام‌ها شده است [۱۵]. این سیستم به نهاده کمتری نیاز دارد و متقابلاً بازده کمتری هم دارد، ولی با توجه به اینکه پرندگان آشغال‌خوارند [۴۲] و از ضایعات آشپزخانه، دانه‌های شکسته، کرم‌ها، حشرات و پوشش گیاهی تغذیه می‌کنند [۴۳]، هیچ غذای مکملی به آن‌ها داده نمی‌شود و به مراقبت و توجه کمتری نیاز دارند [۴۲]، سودآورند، با محیط‌زیست و اقتصاد حاشیه‌ای سازگارند و به امکانات وسیع و سرمایه‌گذاری‌های بزرگ و پیشرفته نیاز ندارند [۴۳]. طیور محلی یک منبع اصلی درآمدی برای زنان روستایی و فقرای کم‌زمین هستند که با تولید پروتئین حیوانی باکیفیت نقش مهمی در تغذیه خانواده و امنیت غذایی خانواده دارند [۳۰]. تولید تخم‌مرغ و انطباق بالا با شرایط محیطی از عوامل اصلی سودآوری مرغ محلی است [۴۲].

ششصد میلیون دامدار فقیر در جهان وجود دارد که حدود دوسوم آنان زنان روستایی‌اند [۱۶]. همچنین، ۷۰ درصد زنان روستایی پرورش دام دارند و اغلب خانوارهای فقیر طیور محلی پرورش می‌دهند [۳۴]. در جنوب آسیا، در مزارع کوچک‌مقیاس، دام‌ها اغلب توسط زنان پرورش و نگهداری می‌شوند و نگه‌داشتن حیوانات خانگی و فعالیت‌هایی از قبیل: تغذیه، تمیز کردن و آب‌دادن معمولاً جزء فعالیت‌های زنان روستایی است [۳۴]. همچنین، طبق تحقیقات پرمین (۲۰۰۶) زنان مالک و پرورش‌دهندگان طیور محلی‌اند. با وجود سهم درخور توجه زنان در امور دامداری و اقتصاد خانواده، اغلب نقش زنان دست‌کم یا بدتر از آن نادیده گرفته می‌شود [۱۶].

براساس گزارش سرشماری کشاورزی سال ۱۳۹۳ مرکز آمار ایران، در کل کشور یک

میلیون و ۲۲۱ هزار واحد بهره‌برداری پرورش طیور سنتی وجود دارد که از این تعداد ۷۹ هزار واحد بهره‌برداری در استان آذربایجان شرقی است. به‌رغم حضور ۲۸٫۵ درصد جمعیت کشور در روستاها، که ۵۰ درصد آن‌ها را نیز زنان تشکیل می‌دهند، و با وجود اهمیتی که پرورش طیور محلی در تأمین غذای سالم پروتئینی برای خانوارهای روستایی و نیز معیشت آن‌ها دارد، در سطح ملی و نیز محلی اطلاعات و شناخت صحیحی از این فعالیت وجود ندارد (مثلاً، در مطالعه حاضر هیچ‌گونه آمار مستندی از پرورش‌دهندگان در سطح شهرستان وجود نداشت). این در حالی است که شناخت صحیح موضوع و اینکه هریک از افراد در درون خانوارهای روستایی تا چه حدی در این فعالیت مشارکت دارند، می‌تواند در مواردی مانند مدیریت صحیح بیماری‌های مشترک انسان و دام و نیز ارتقای بهره‌وری این فعالیت‌ها استفاده شود. مطابق تحقیقات پیشین، سطح و نوع فعالیت زنان در فعالیت‌های مختلف پرورش طیور در مکان‌های جغرافیایی و فرهنگی مختلف با همدیگر فرق دارد، ولی در اغلب کشورها زنان به نوعی در فعالیت‌های پرورش طیور فعالیت دارند و عوامل مختلفی نیز بر مشارکت آن‌ها تأثیر می‌گذارند. از آنجا که در شهرستان مراغه هیچ مطالعه مشخصی در این خصوص صورت نگرفته نبود، این تحقیق با هدف شناسایی سطح و نوع مشارکت زنان روستایی در فعالیت‌های پرورش طیور محلی و عوامل مرتبط با مشارکت آن‌ها در این شهرستان انجام گرفت.

پیشینه نظری و تجربی

تجربه نشان داده است که همه اعضای خانواده مزایای بیشتری را از درآمد یک زن به دست می‌آورند [۱۳]. طبق آمار فائو، زنان نیمی از نیروی کار را تشکیل می‌دادند [۴۷] و نیمی از جمعیت در جوامع در حال توسعه در روستاها زندگی می‌کنند. البته در ایران فقط ۲۸ درصد جمعیت در روستاها زندگی می‌کند و نیمی از جمعیت روستایی زنان هستند [۲]. اهمیت سهم زنان روستایی فقط در فعالیت‌های خانگی نیست [۸]، بلکه در جوامع کشاورزی، مردان و زنان در کنار یکدیگر کار می‌کنند [۳۶] و نظر به اینکه زنان روستایی هم در داخل خانه و هم در خارج از خانه به فعالیت‌های تولیدی مشغول‌اند، ایجاد مازاد اقتصادی می‌کنند [۲] و از شالوده‌های اساسی واحدهای تولیدی در روستاهای ایران‌اند [۷] و بخش درخور توجهی از وقت و انرژی خود را صرف فعالیت‌هایی می‌کنند که اغلب در محاسبات تولید و درآمد ملی نادیده گرفته می‌شود. انعکاس این نادیده‌انگاری، افزایش نابرابری و کاهش بهره‌مندی آن‌ها از منابع و فرصت‌هاست [۸]. از آنجا که مشارکت زنان روستایی در فعالیت‌های اقتصادی، به‌ویژه کشاورزی و صنایع دستی، واقعیتی انکارناپذیر است و این حضور در عرصه‌های اقتصادی باعث کاهش هزینه‌های تولید و افزایش درآمد خانواده‌ها می‌شود [۷]، یکی از راه‌های دستیابی به این منابع نیروی انسانی، مطالعه فعالیت‌های اقتصادی زنان روستایی در عرصه‌های متعدد است. بنابراین،

شایسته است که سهم آنان به‌طور دقیق در اقتصاد خانوار تعیین شود [۲]. در این زمینه، مطالعاتی در دنیا صورت گرفته که چند نمونه از آن‌ها در ادامه آورده شده است.

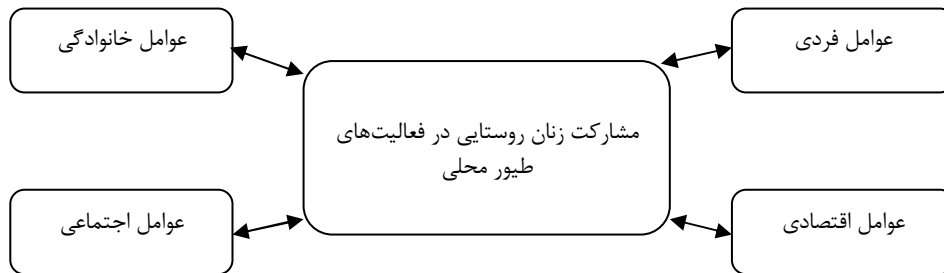
اسلام و همکاران [۲۸] در مطالعه خود در مناطق ساحلی بنگلادش بیان می‌کنند که طیور با فراهم کردن درآمد اضافی برای خانواده‌های فقیر، و به‌ویژه زنان، سبب افزایش درآمد خانوارها و ایجاد اشتغال و توانمندی زنان شده و جایگاه اجتماعی آنان را ارتقا داده است. ریاست و همکاران [۴۱] در تحقیقی در پاکستان گزارش کردند که زنان برای حمایت از خانواده ساعات زیادی را صرف فعالیت‌های مربوط به دام می‌کردند و مشارکت آن‌ها سبب افزایش تولید و همچنین بهبود شرایط اقتصادی خانواده شده است. سطح تحصیلات زنان، درآمد خانوار و سن به‌طور درخور توجهی با سطح مشارکت آن‌ها معنادار بود. گتو و بیرهان [۲۱] در تحقیقی در اتیوپی گزارش کردند که در همه بخش‌های مطالعه‌شده زنان مسئول مدیریت واحدهای مرغداری بودند. محی‌الدین و همکاران [۳۶] در مطالعه‌ای در روستای زندر بلوچستان گزارش کردند که زنان از زمان‌های طولانی به اقتصاد خانه کمک می‌کردند و علاوه بر خانه‌داری، به نگهداری دام و طیور نیز مشغول بودند. مورکی و سیبو [۳۷] در تحقیقی در بوتسوانا گزارش کردند که طیور محلی به‌طور عمده در سطح معیشتی و توسط زنان پرورش داده می‌شوند. سلطان و همکاران [۴۶] در تحقیقی در بنگلادش گزارش کردند که ۹۲ درصد از خانواده‌ها در روستاهای مطالعه‌شده واحدهای پرورش مرغ محلی داشتند که اکثر صاحبان واحدها زن بودند و با پول حاصل از فروش طیور و فرآورده‌های آن، امکاناتی برای پخت‌وپز غذای خانه و لباس و دانه‌های کشاورزی تهیه و هزینه‌های آموزش و پرورش کودکان را پرداخت می‌کردند و از گوشت و تخم‌مرغ تولیدی برای مصرف خانوار استفاده می‌کردند. سایدا [۴۳] در مطالعه‌ای در سودان بیان کرد که ۷۰ درصد از نگهداری‌کنندگان طیور زنان‌اند. در تحقیق کینگوری و همکاران [۳۱]، مشخص شد که فروش تخم‌مرغ و گوشت سبب کسب و تنوع درآمد برای خانواده‌های روستایی و به‌ویژه زنان و کودکان شده است و زنان و کودکان از منافع حاصله بیشتر منتفع می‌شوند. موجس و همکاران [۳۵] بیان کردند که زنان مسن‌تر مسئول کارهای مختلف پرورش طیورند. در تحقیق ال یوگوئیدا [۲۰]، در نیجریه مشخص شد که در منطقه مطالعه‌شده عموماً زنان مالک و مسئول مدیریت جوجه‌ها و طیورند و پرندگان را با هدف کسب درآمد نقدی، غذا و جوجه‌ریزی پرورش می‌دهند. سونایا [۴۵] در تحقیق خود گزارش می‌کند طیور ۹۸ درصد از مرغ مصرفی روستاهای کشورهای درحال توسعه را تأمین می‌کند. پرمین و همکاران [۳۸] در مطالعه خودشان گزارش کردند که در اغلب کشورهای فقیر به‌طور سنتی زنان مالک و پرورش‌دهنده مرغ‌اند. خان و همکاران [۳۰] به این نتیجه رسیدند که عمدتاً زنان در پرورش طیور درگیرند. کانروی و همکاران [۱۷] در تحقیقی در هند به این نتیجه رسیدند که نگهداری طیور فعالیت مهمی برای امرار معاش بسیاری از خانواده‌های فقیر، به‌ویژه زنان روستایی، است.

در تحقیق زمان [۴۸] در هند مشخص شد نسبت جنسی پرورش دهندگان اردک یک‌به‌پنج برای مردان و زنان است. در مطالعه‌ای در کنیا [۴۰] گزارش شد که ۷۰ درصد کارهای لانه‌سازی و بازاریابی را مردان و با مشارکت کودکان و زنان انجام می‌دهند، ولی بقیه فعالیت‌ها را زنان و کودکان انجام می‌دهند. گائی [۲۳] در تحقیق خود با عنوان «اشتغال و تولید درآمد از طریق پرورش طیور در کشورهای کم‌درآمد» گزارش کرد که پرورش طیور سبب اشتغال زنان و فراهم‌شدن درآمد اضافی برای کشاورزان و به‌ویژه زنان می‌شود.

خراشادی‌زاده و اسمعیل‌نژاد [۵] در تحقیق خود به این نتیجه رسیدند که زنان روستای خراشاد در فعالیت‌های اقتصادی، اجتماعی و... نقش و جایگاه والایی دارند و در بیشتر فعالیت‌های روستایی اشتغال داشتند و هیچ‌گونه تفاوتی از نظر تحصیلات و میزان مشارکت آن‌ها در روستا مشاهده نشد. برقی و همکاران [۱] در تحقیقی درخصوص زنان روستایی شهرستان گرگان گزارش کردند که بین فعالیت زنان در فعالیت‌های مختلف کشاورزی و دامداری و سن آن‌ها رابطه وجود دارد. پربار و همکاران [۲] در تحقیقی در شهرستان قیروکارزین فارس گزارش کردند که ویژگی‌های فردی، خانوادگی و اجتماعی مانع از مشارکت زنان روستایی در امور کشاورزی است. قنبری و همکاران [۱۰] در روستاهای شهرستان فریدون‌شهر گزارش کردند که ۶۳ درصد زنان در بخش دامداری و ۷۶ درصد در بخش پرورش ماکیان مشارکت دارند. بین متغیرهای تعداد دام، میزان مالکیت، شرکت در کلاس‌های آموزشی، بعد خانوار و سن با میزان مشارکت رابطه مثبت و معناداری وجود داشت. خانی و چوبچیان [۴] در پژوهشی در شهرستان لنگرود به این نتیجه رسیدند که بین نگرش مثبت مردان به فعالیت زنان با متغیر مشارکت زنان رابطه مثبت و معناداری وجود داشت. علی بیگی و همکاران [۹] در تحقیقی در روستاهای شهرستان کرمانشاه به این نتیجه رسیدند که میزان مشارکت زنان روستایی، به‌ویژه زنان میان‌سال، در انجام‌دادن امور مختلف پرورش دام بیش از مردان است. از لحاظ میزان مشارکت فیزیکی در امور کشاورزی، میزان دسترسی به منابع و توان دخل و تصرف در آن‌ها (کنترل و تصمیم‌گیری)، بین چهار گروه مردان میان‌سال، زنان میان‌سال، زنان جوان و مردان جوان روستایی اختلاف معناداری وجود داشت. محمدی [۱۲] در مطالعه‌ای در استان همدان گزارش کرد که میزان فعالیت زنان عشایر در زمینه اقتصاد تولیدی و غیرتولیدی بیشتر از مقدار مشابه آن نزد مردان است و سهم مشارکتی معادل ۸۵ درصد در فعالیت‌های اقتصادی عشایر دارند. حیدری و جهان‌نما [۳] گزارش کردند که میزان مشارکت زنان در دامداری ۴۹٫۸ درصد است. صالحین [۸] در تحقیق خود به این نتیجه رسید که زنان مطالعه‌شده بیش از دوسوم اوقات بیداری خود را صرف فعالیت‌های تولیدی می‌کنند که به‌طور متوسط برابر ۱۰ ساعت و ۲۶ دقیقه در شبانه‌روز است.

با توجه به پیشینه تحقیقات، می‌توان مدل همبستگی ذیل را جهت بررسی ارائه کرد. در

این مدل، همان‌طور که مشاهده می‌شود، مشارکت زنان روستایی در فعالیتهای طیور محلی با مجموعه‌ای از متغیرهای فردی، خانوادگی، اجتماعی و اقتصادی در ارتباط است که در این تحقیق به‌صورت میدانی بررسی شد.

شکل ۱. مدل تحقیق

روش تحقیق

تحقیق حاضر از لحاظ هدف کاربردی، از نظر نحوه گردآوری داده‌ها از نوع تحقیقات توصیفی (غیرآزمایشی) همبستگی و از نظر میزان کنترل متغیرها از نوع میدانی است. ابزار تحقیق پرسش‌نامه محقق‌ساخته‌ای بود که روایی آن از طریق نظریات اعضای هیئت‌علمی متخصص در رشته‌های ترویج و آموزش کشاورزی، توسعه روستایی، علوم دامی، همچنین کارشناسان دامپروری سازمان جهاد کشاورزی تأیید شد و نظریات اصلاحی و تکمیلی آن‌ها در تکمیل پرسش‌نامه مدنظر قرار گرفت. برای تعیین پایایی با انجام پیش‌آزمون (۳۰ پرسش‌نامه خارج از نمونه اصلی) و محاسبه ضریب آلفای کرونباخ برابر با ۰/۷۶ و ۰/۸۵ به ترتیب برای شاخص‌های سنجش نگرش و دانش اقدام شد. متغیر وابسته تحقیق میزان مشارکت زنان روستایی در فعالیتهای دامپروری بود که از طریق شاخص‌سازی ترکیبی (مستخرج از بررسی مطالعات صورت‌گرفته، در نظر گرفتن ماهیت کارهای پرورش طیور، مصاحبه با متخصصان موضوعی) و به‌صورت درصدی در شش بعد تغذیه، بهداشت، مدیریت بیماری‌ها، بازاریابی، لانه‌سازی و جوجه‌کشی سنجش شد. به عبارت دیگر، از زنان روستایی پرسیده شد که میزان مشارکت خودشان را در هر یک از فعالیتهای پرسیدشده از ۱۰۰ مشخص کنند. دانش زنان درخصوص پرورش طیور محلی نیز با استفاده از شاخص ترکیبی مشتمل بر ۲۲ سؤال چندگزینه‌ای و در ابعاد مختلف تغذیه، بهداشت، بیماری و تولیدمثل طیور و به‌صورت عینی سنجیده شد. در هر سؤال، به گزینه صحیح امتیاز یک و به سایر گزینه‌های اشتباه نمره صفر داده شد. از جمع امتیازهای یک فرد و کدبندی مجدد آن بر مبنای ۲۰ دانش وی محاسبه شد. نگرش زنان پرورش‌دهنده با استفاده از شاخص ترکیبی دربردارنده ۹ گویه و براساس طیف لیکرت

پنج سطحی از کاملاً مخالفم (۱) تا کاملاً موافقم (۵) سنجیده شد. پس از جمع امتیازها همه گویه‌ها و کدبندی مجدد آن‌ها در سه سطح نگرش زنان محاسبه شد. جامعه آماری این پژوهش را کلیه زنان روستایی شهرستان مراغه دارای فعالیت پرورش طیور محلی تشکیل می‌دادند. به‌رغم مراجعه به سازمان‌های ذی‌ربط آمار مستندی از خانوارهای دارای فعالیت پرورش طیور محلی وجود نداشت، ولی طبق صحبت مسئولان سازمان جهاد کشاورزی شهرستان و نیز شناخت خود محققان بیشتر خانوارهای روستایی این شهرستان در منزل خود طیور محلی نگه می‌داشتند و لذا جامعه آماری تحقیق همان تعداد خانوارهای روستایی شهرستان انتخاب شد. طبق سرشماری سال ۱۳۹۲ سازمان آمار، ۲۲ هزار و ۵۶۴ خانوار روستایی در این شهرستان زندگی می‌کنند که جهت انجام مطالعه از هر خانوار یک زن (ترجیحاً مادر خانوار و در صورت نبود ایشان از عروس خانواده یا دختر بزرگ) به‌عنوان واحدهای مطالعه شده انتخاب شدند. تعداد ۲۲۴ نفر به‌عنوان نمونه مطالعه و پس از مطالعه مقدماتی و لحاظ کردن انحراف معیار متغیر وابسته تحقیق در فرمول نمونه‌گیری کوکران انتخاب شدند. درنهایت، از روش نمونه‌گیری چندمرحله‌ای تصادفی استفاده شد. براساس تقسیمات کشوری سال ۱۳۹۲ مرکز آمار ایران، این شهرستان شامل ۲ بخش (مرکزی و سراجو)، ۶ دهستان (سراجوی شمالی، سراجوی جنوبی، سراجوی شرقی، سراجوی غربی، قره‌ناز و قوری‌چای غربی) و ۱۷۸ آبادی است. در مجموع، ۴ دهستان، یعنی سراجوی شرقی، سراجوی جنوبی از بخش سراجو و دهستان‌های سراجوی شمالی و سراجوی غربی از بخش مرکزی، به‌صورت تصادفی انتخاب شدند. در مرحله دوم، از داخل هر دهستان چندین روستا به‌صورت تصادفی انتخاب و در مرحله سوم و آخر نیز براساس نمونه‌گیری طبقه‌ای تصادفی متناسب با تعداد خانوارهای روستایی هر روستا زنان انتخاب و مطالعه شدند (جمعاً ۲۱ روستا). برای تجزیه و تحلیل داده‌های پرسش‌نامه از نرم‌افزار SPSS ۲۰ و Excel در دو بخش توصیفی و استنباطی استفاده شد.

یافته‌های تحقیق

بر اساس یافته‌های حاصل از تحقیق بیش از ۹۵ درصد زنان پاسخ‌گو متأهل بودند و میانگین سنی زنان ۴۳/۴۴ سال با انحراف معیار ۱۲/۵۷ سال بود. دامنه سنی زنان مطالعه‌شده بین ۱۹ تا ۸۰ سال بود. فقط ۹/۴ درصد از آن‌ها سرپرست خانوار بودند. حدود ۴۷/۵ درصد زنان بی‌سواد بودند و ۳۱/۸ درصد سواد خواندن و نوشتن ابتدایی و ۸/۵ درصد تحصیلات راهنمایی و بالاتر داشتند. حدود ۳۷/۷ درصد همسر پاسخ‌گویان بی‌سواد بودند و ۳۸/۱ درصد سواد خواندن و نوشتن ابتدایی و ۲۲/۱ درصد نیز سواد راهنمایی و بالاتر داشتند. متوسط بعد خانوار پاسخ‌گویان در حدود ۴ نفر بود و دامنه آن از یک تا ۱۱ نفر متغیر بود. شغل اصلی ۹۹/۶ درصد پاسخ‌گویان خانه‌داری بود. حداقل سابقه کار پرورش طیور برای زنان پاسخ‌گو یک سال و بیشترین تجربه

پرورش طیور ۶۰ سال بود. به طور متوسط، سابقه پرورش طیور زنان پاسخگو ۲۰/۳۵ با انحراف معیار ۱۵/۰۶ سال بود. میانگین درآمد سالانه خانوارها در حدود ۱۵/۸۸ میلیون تومان با انحراف معیار ۱/۵۶ میلیون تومان بود. به طور متوسط، ۷۸/۸۷ درصد از پول حاصل از طیور و محصولات فروشی آن به زن خانه داده می‌شد. از بین زنان پاسخگو ۱۲/۱ درصد در تشکلهای عضو بودند. طبق اظهارات زنان آنها روزانه بین ۵ تا ۱۸۰ دقیقه از وقت خود را صرف کارهای مربوط به پرورش طیور می‌کردند که متوسط زمان صرف شده ۴۸/۵۲ دقیقه با انحراف معیار ۳۸ دقیقه در روز بود. از بین زنان پاسخگو هیچ‌یک از آنها در هیچ دوره آموزشی که اطلاعاتی در زمینه پرورش طیور ارائه کند، شرکت نکرده بودند و همه آنها اظهار می‌کردند که در روستای آنها هیچ دوره آموزشی در این زمینه تشکیل نشده است. نتایج مربوط به نوع تعامل و میزان استفاده زنان روستایی از منابع اطلاعاتی در پرورش طیور در جدول ۱ آمده است.

جدول ۱. توزیع فراوانی زنان مطالعه شده برحسب منابع اطلاعاتی استفاده شده

میزان دریافت اطلاعات (درصد فراوانی)				تعامل (درصد فراوانی)		منابع اطلاعاتی
زیاد	تا حدی	کم	هیچ	بلی	خیر	
۱	۴	۷/۶	۸۷/۹	۲۸/۶	۷۱/۴	فروشندهگان طیور محلی در روستاها
۰	۰	۱/۸	۹۸/۲	۹۷/۸	۲/۲	کارشناسان مرکز خدمات کشاورزی
۰/۹	۲/۷	۷/۶	۸۸/۸	۵۱/۸	۴۸/۲	کارمندان و کارکنان اداره بهداشت
۸/۵	۲۴/۹	۴۰/۲	۱۹	۱/۳	۹۸/۷	همسایگان و سایر زنان روستایی
۲۶/۸	۴۲/۴	۲۳/۲	۷/۱	۱/۳	۹۸/۷	آشنایان و بستگان
۰	۰	۰	۱۰۰	۱۰۰	۰	کارکنان ترویج و آموزش کشاورزی
۰	۰	۰	۱۰۰	۲/۲	۹۷/۸	تلویزیون
۰	۰	۰	۱۰۰	۵۹/۸	۴۰/۲	ماهواره
۰	۰	۰	۱۰۰	۷۴/۶	۲۵/۴	رادیو
۰	۰	۰	۱۰۰	۶۲/۹	۳۷/۱	فیلم‌های آموزشی
۰	۰	۰	۱۰۰	۹۲	۸	نشریه/ بروشور چاپی/ کتابچه/ کتاب
۰	۰	۰	۱۰۰	۹۲/۴	۷/۶	پیامک جمعی
۰	۰	۰	۱۰۰	۹۸/۷	۱/۳	اینترنت و ایمیل

با توجه به جدول ۱، پرورش‌دهندگان طیور محلی بیشترین تعامل را با بستگان و همسایگان و سایر زنان روستایی داشتند و با کارکنان ترویج هیچ‌گونه تعاملی نداشتند. زنان تعامل‌کننده بیشترین میزان اطلاعات در زمینه پرورش طیور محلی را از همسایگان و زنان روستایی دریافت می‌کنند. از نظر تعامل با امکانات ارتباط جمعی بیشتر زنان پاسخگو (۹۷/۸)

درصد) از تلویزیون استفاده می‌کردند و کمترین فراوانی استفاده هم از اینترنت و ایمیل بود. در جدول ۲ نوع طیور نگهداری شده از سوی خانوارهای مطالعه شده آورده شده است.

جدول ۲. توزیع فراوانی خانواده‌ها برحسب مالکیت انواع طیور محلی

نوع طیور محلی (قطعه یا واحد)	تعداد مالکان	درصد مالکیت	شاخص آماری افراد دارای مالکیت		
			میانگین	انحراف معیار	بیشینه کمینه
مرغ محلی	۱۸۷	۸۳٫۵	۴٫۳۹	۳٫۰۴	۲۰
جوجه محلی	۱۳۲	۵۹٫۸	۷٫۴۶	۶٫۶۹	۵۰
خروس	۱۲۵	۵۵٫۸	۲٫۰۱	۱٫۷۰	۱۶
مرغ و جوجه خریداری شده	۱۰۷	۴۷٫۸	۶٫۳۴	۴٫۳۴	۲۸
کبوتر	۴۱	۱۸٫۸	۱۱٫۹۵	۱۷٫۰۲	۶۰
بوقلمون	۲۳	۱۰٫۳	۳٫۸۲	۱٫۲	۹
اردک و جوجه اردک	۱۹	۸٫۵	۲٫۳۶	۱٫۴۲	۷
غاز	۱۳	۵٫۸	۲٫۸۴	۱٫۵۷	۶
طیور زینتی	۱۲	۵٫۴	۳	۱٫۵۳	۶
مرغ کرچ	۷	۳٫۱	۲٫۲۸	۳٫۴۰	۱۰
مرغ و جوجه تحویلی از سازمان‌ها	۲۲۴	۰	۰	۰	۰

طبق نتایج جدول ۲، پرورش‌دهندگان طیور محلی انواع مختلف طیور را به صورت تلفیقی با انواع دام نگهداری می‌کردند. ترکیب گله اکثریت خانوارها مشتمل بر مرغ، جوجه و خروس محلی و طیور خریداری شده است و البته برخی از خانوارها (کمتر از ۲۰ درصد) طیور دیگری مثل اردک، مرغ زینتی و کبوتر هم نگهداری می‌کردند. نتایج نشان داد که بیشتر زنان روستایی (۵۵٫۸ درصد) نگرش مساعدی به پرورش طیور محلی دارند (میانگین = ۳٫۸۴ و انحراف معیار = ۰٫۶۴). نتایج محاسبات مربوط به دانش زنان نیز نشان داد که میانگین این متغیر از ۲۰ برابر با ۹٫۴۸ با انحراف معیار ۲٫۲۸ است و اینکه زنان تقریباً دانش متوسطی داشتند و نیز بین آن‌ها پراکندگی زیادی وجود ندارد. کدبندی دانش زنان در سه سطح نیز نشان داد که سطح دانش اکثریت آن‌ها (۸۰٫۸ درصد) در حد متوسط است.

متغیر وابسته تحقیق، یعنی میزان مشارکت زنان در فعالیت‌های پرورش طیور، نشان داد که بیشترین مشارکت زنان در جوجه‌کشی (۹۲٫۱۶ درصد) و کمترین مشارکت را در ساخت محل نگهداری طیور (لانه) دارند (۵۲٫۸۶ درصد). میزان مشارکت آنان در همه زمین‌ها بالای ۵۰ درصد است. به طور کلی، با توجه میانگین شش شاخص محاسبه شده، میزان مشارکت زنان در فعالیت‌های پرورش طیور ۷۷٫۱۸ درصد است.

جدول ۳. توزیع فراوانی زنان مطالعه‌شده برحسب مشارکت در فعالیت‌های طیور (N=۲۲۴)

فعالیت	میانگین	انحراف معیار	درصد فراوانی سایر افراد مشارکت‌کننده		
			مرد خانه	دختران	پسران
جوجه‌کشی	۹۲٫۱۶	۲۱٫۵۲	۱۶٫۲	۷٫۷	۲٫۳
بیماری و مدیریت آن	۸۱٫۳۶	۲۶٫۰۵	۳۵٫۳	۴٫۵	۱۲٫۹
تغذیه (غذادهی و آبدهی)	۷۹٫۵۱	۲۴٫۳۴	۲۲٫۳	۲۷٫۷	۱۲٫۵
بازاریابی و تصمیم در فروش یا مصرف	۷۹٫۳۱	۲۷٫۴۹	۳۸٫۴	۴٫۵	۱۱٫۶
بهداشتی (نظافت مکان / ظروف و...)	۷۸٫۹۲	۲۵٫۷۲	۲۱٫۴	۳۱٫۳	۷٫۶
ساخت لانه	۵۲٫۸۶	۳۰٫۱۱	۶۲٫۹	۳٫۱	۱۵٫۶
مشارکت کل	۷۷٫۱۸	۲۰٫۶۷	۳۲٫۷۵	۱۳٫۱۳	۱۰٫۴۲

ضمن تجمیع درصدهای مشارکت زنان در شش فعالیت و با توجه به اینکه کمترین میزان مشارکت در صورت مشارکت‌نکردن زنان در هیچ فعالیتی برابر با صفر و بیشترین درصد مشارکت در صورت مشارکت صددرصدی در همه شش فعالیت برابر ۶۰۰ می‌شد، میزان مشارکت آن‌ها در کار پرورش طیور در سه سطح کم، متوسط و زیاد کدبندی مجدد شد. نتایج نشان داد که ۷۴٫۱ درصد زنان مطالعه‌شده مشارکت زیادی در فعالیت‌های پرورش طیور دارند.

جدول ۴. توزیع فراوانی مشارکت زنان در فعالیت‌های مختلف طیور محلی (N=۲۲۴)

سطح مشارکت	فراوانی	درصد فراوانی	فراوانی تجمعی
کم (۰-۲۰۰)	۱۱	۴٫۹	۴٫۹
متوسط (۲۰۱-۴۰۰)	۴۷	۲۱	۲۵٫۹
زیاد (۴۰۱-۶۰۰)	۱۶۶	۷۴٫۱	۱۰۰

نتایج همچنین نشان داد که همسران زنان روستایی، دختران و پسران خانواده و در صورت گسترده بودن خانواده سایر اعضای خانواده هم به‌طور کلی به میزان ۵۶٫۳۰ درصد در فعالیت‌های پرورش طیور مشارکت می‌کنند که بیشترین میزان همکاری (۳۲٫۷۵ درصد) را مرد خانه دارد و کمترین میزان مشارکت (۱۰٫۴۲ درصد) را پسران خانه دارند و از بین فعالیت‌های مختلف مرد خانه بیشترین میزان همکاری و مشارکت را در تهیه لانه و سرپناه برای طیور دارد و کمترین میزان همکاری و مشارکت را در کرچ‌کردن مرغ و جوجه‌کشی دارد که کاملاً با میزان همکاری و مشارکت زنان برعکس است. بیشترین میزان همکاری دختران خانواده در زمینه مسائل بهداشتی است و مانند زنان خانواده کمترین میزان همکاری را در ساخت لانه داشتند. میزان همکاری پسران خانواده هم شبیه مرد خانه است که بیشترین همکاری را در ساخت لانه و کمترین همکاری را در زمینه جوجه‌کشی دارند.

برای بررسی رابطه بین مشارکت زنان با متغیرهای مطالعه‌شده از ضریب همبستگی پیرسون و

اسپیرمن استفاده شد و نتایج نشان داد که بین متغیرهای سن، تحصیلات زنان، تحصیلات همسر، تعداد اعضای خانوار، تعداد کل طیور و میزان دانش پاسخ‌گویان با میزان مشارکت زنان رابطه منفی و معناداری وجود دارد. به نظر می‌رسد که زنان مسن‌تر به دلیل داشتن فرزندی که به آن‌ها در امر پرورش طیور کمک می‌کند مشارکت کمتری داشتند که رابطه منفی تعداد خانوار با میزان مشارکت نیز در تأیید همین دلیل است. زنان تحصیل کرده به دلیل بالارفتن توقعات اجتماعی و نیز توانایی در انجام‌دادن سایر فعالیت‌ها از قبیل خیاطی، گلدوزی و... نیز مشارکت کمتری داشتند. زنانی که مردان آن‌ها تحصیلات زیادتری داشتند، نیز مشارکت کمتری داشتند که یکی از دلایل می‌تواند به توقعات اجتماعی این خانواده‌ها و نیز تعداد طیور کم نگهداری شده از سوی این خانوارها برگردد. زنان با دانش زیادتر و تحصیلات بالاتر هم بودند که دلیل اشاره شده در بالا برای مشارکت کمتر آن‌ها شایان ذکر است. در مقابل، بین متغیرهای درآمد کل، سهم زنان از درآمد حاصل از فروش طیور و محصولات آن، نگرش، دریافت اطلاعات از فروشندگان، با میزان مشارکت زنان رابطه مثبت و معناداری وجود داشت. به عبارت دیگر، زنانی که نگرش مثبت‌تری به پرورش طیور داشتند، از مشارکت بیشتری هم برخوردار بودند. این نتیجه در تأیید فرضیه‌ای است که در آن بر ارتباط نگرش‌ها با رفتار افراد اشاره می‌کند. زنان با مشارکت بالاتر به دلیل درگیر شدن مستقیم با پرورش طیور بخشی از درآمد حاصل از فروش محصولات طیور مانند تخم‌مرغ را نیز به خود اختصاص داده بودند که همین علت در ارتباط مثبت این دو متغیر مشاهده می‌شود. همچنین این زنان تعامل بیشتری با فروشندگان داشتند.

جدول ۵. نتایج همبستگی بین میزان مشارکت زنان روستایی با متغیرهای مطالعه شده

Sig	r	متغیرهای مطالعه شده	Sig	r	متغیرهای مطالعه شده
۰/۰۱۲	-۰/۱۶۸*	دانش	۰/۰۱۱	-۰/۱۷۰*	سن
۰/۰۳۱	۰/۲۱۳*	درآمد کل	۰/۰۰۰	-۰/۲۸۷**	تحصیلات
۰/۰۱۷	۰/۲۰۸*	سهم زنان از درآمد طیور	۰/۰۰۰	-۰/۲۶۲**	تحصیلات همسر
۰/۰۰۸	۰/۱۷۷**	نگرش	۰/۰۰۰	-۰/۲۵۴**	بعد خانوار
۰/۰۴۵	۰/۱۳۴*	دریافت اطلاعات از فروشندگان	۰/۰۲۰	-۰/۱۵۶*	تعداد کل طیور

* و ** معناداری در سطح پنج‌ویک درصد

نتایج آزمون کروسکال والیس ($X^2=27,76P=,010$) نشان داد که میزان مشارکت زنان در دهستان‌های مطالعه شده با همدیگر تفاوت معناداری دارد و زنان دهستان سراجوی شرقی مشارکت کمتری در مقایسه با سه دهستان دیگر دارند. همچنین، نتایج نشان داد که میزان مشارکت زنان در کلیه فعالیت‌های پرورش طیور در صورت همکاری سایر اعضا تفاوت معناداری دارد و زنانی که سایر اعضای خانواده همکاری بیشتری داشتند، میزان مشارکتشان کمتر بود ($X^2=88,84P=,010$). نتایج آزمون من وایتنی نیز نشان داد که مشارکت زنان برحسب

متغیرهای گروه‌بندی سرپرست خانوار ($U=۲,۳۲۰, P=۰,۰۲$)، بخش‌های مختلف مطالعه‌شده ($U=۴,۶۴۵, P=۰,۰۰$)، استفاده از رادیو ($U=۲,۶۸۳, P=۰,۰۰۷$)، استفاده از فیلم ($U=۲,۱۹۲, P=۰,۰۲۸$)، استفاده از ماهواره ($U=۲,۵۲۵, P=۰,۰۱۲$) تفاوت معناداری وجود داشت و زنان سرپرست خانوار در مقایسه با زنان غیرسرپرست، زنان بخش مرکزی در مقایسه با زنان بخش سراجو، زنان با وضعیت عدم استفاده از رادیو، ماهواره و فیلم در مقایسه با زنان استفاده‌کننده از این وسایل ارتباطی مشارکت بیشتری داشتند.

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

با توجه به نتایج نگرش پرورش‌دهندگان نسبت به پرورش طیور محلی مثبت بود. سایدا [۴۳] گزارش کرد که کشاورزان، به‌رغم وجود ضعف‌هایی در مدیریت طیور محلی منطقه، به علت دریافت مقداری پول از این طریق و پوشش دادن بخشی از هزینه‌های زندگی احساس رضایت می‌کنند. همچنین، بین مشارکت و نگرش آن‌ها رابطه مثبت و معناداری وجود داشت. نتایج تحقیق نشان داد که بیشتر زنان پاسخ‌گو بی‌سواد یا کم‌سوادند؛ در مطالعه هرللال [۲۷] هم نتیجه مشابهی گزارش شده است. تلویزیون به‌منزله مهم‌ترین منبع اطلاعاتی و بعد از آن ماهواره دومین وسیله ارتباط جمعی مورد استفاده زنان روستایی بود؛ در مقابل از امکانات ارتباطی اینترنت و ایمیل و رسانه‌های چاپی کمترین بهره را می‌بردند و از هیچ‌یک از وسایل و امکانات جمعی هیچ‌گونه اطلاعاتی در زمینه پرورش طیور به دست نیآورده بودند. مالک و همکاران [۲۷] نیز گزارش کرده‌اند که پرورش مرغ محلی از طرح‌های حمایتی توسعه، آموزش، بازاریابی و دامپزشکی بی‌بهره بوده است. مطالعه موردنظر با یافته‌های تحقیق حاضر، که نشان می‌دهد پرورش‌دهندگان در هیچ دوره آموزشی در زمینه پرورش طیور محلی شرکت نکرده‌اند، مشابه است. از بین سایر منابع اطلاعاتی، بیشترین میزان اطلاعات را از آشنایان و بستگان دریافت کرده بودند که با نتایج همیلتون وست و همکاران [۲۶] مطابقت دارد. طبق نتایج همه زنان پاسخ‌گو با کارکنان ترویج هیچ تعاملی نداشتند که با یافته‌های حاصل از تحقیق سایدا [۴۳] مطابقت دارد. میزان مشارکت کلی زنان در کارهای پرورش طیور ۷۷,۳۵ درصد است که بیان‌کننده مشارکت زیاد زنان در کارهای پرورش طیور است که این نتیجه با نتایج حاصل از تحقیق پرمین [۳۸]، خان و همکاران [۳۰]، سلطانه و همکاران [۴۶]، گتو و بیرهان [۲۱]، ال‌یوگودا و همکاران [۲۰]، سایدا [۴۳] و رانودز [۴۰] مطابقت دارد و در ارتباط با این نتیجه زمان و همکاران [۴۸] در تحقیق خود گزارش می‌کنند که نسبت جنسی پرورش‌دهندگان برای مردان و زنان یک‌به‌پنج است. مورکی و سیبو [۳۷] نیز گزارش می‌کنند که در منطقه مطالعه‌شده گینه طیور توسط زنان و در سطح معیشتی پرورش داده می‌شوند. زنان در همه فعالیت‌ها (تغذیه، بهداشت، مدیریت بیماری، بازاریابی و تصمیم در مورد فروش یا مصرف،

ساخت لانه و جوجه‌کشی) مشارکت دارند، کمترین میزان مشارکت را زنان در کارهای لانه‌سازی دارند و معمولاً مردان مسئول لانه‌سازی هستند که با یافته‌های راندوز [۴۰] یکسان است. در این رابطه، رحمان [۳۹] در تحقیق خود گزارش می‌کند که زنان در فعالیت‌های مختلف پرورش طیور محلی مانند تغذیه، مراقبت از طیور کرچ، جوجه‌کشی و کشتار مرغ درگیرند و مردان به‌طور عمده در خرید خوراک مرغ نقش دارند. براساس یافته‌های حاصل از تحقیق حاضر، همه گروه‌های سنی زنان در فعالیت‌های پرورش طیور درگیرند و علاوه بر زنان سایر اعضای خانواده (پسران و دختران و مرد خانه و در صورت گسترده بودن خانواده سایر اعضا) در فعالیت‌های مرتبط با پرورش طیور همکاری و مشارکت دارند. موجس و همکاران [۳۵] گزارش کرده‌اند که برای پرورش مرغ از نیروی کار همه اعضای خانواده استفاده شده است و مردان مسئول ساختن سرپناه برای پرندگان‌اند و زنان مسئول تمیز کردن لانه پرنده، تغذیه، فروش پرندگان و فروش تخم‌مرغ‌اند و کودکان نیز برحسب سن در فعالیت‌های مختلف مانند تمیز کردن لانه، دادن خوراک مکمل و آب شرکت دارند. همچنین، نتایج حاصل از تحقیق سونایا [۴۵] در یک راستاست. همچنین، طبق نتایج میزان مشارکت زنان روستایی با تعداد اعضای خانواده رابطه همبستگی منفی دارد و اعضای خانواده در کارهای طیور به زنان کمک می‌کنند و وظایف و مسئولیت‌ها تقسیم می‌شود. طبق نتایج حاصل از تحقیق رابطه منفی بین سن و میزان مشارکت زنان وجود دارد که با نتایج تحقیق سونایا [۴۵] در تضاد است.

طبق نتایج، به‌طور متوسط ۷۸٫۸۷ درصد از پول حاصل از طیور و محصولات فروشی آن به زن خانواده داده می‌شود. آلابی و همکاران [۱۴] نیز گزارش کردند که پرورش طیور محلی ۳۵ درصد فعالیت‌های کسب‌وکار، ۳۰ درصد اشتغال و ۱۸ درصد درآمد زنان دلتا در نیجر را تأمین می‌کند. کینگوری و همکاران [۳۱] گزارش می‌کنند که فروش تخم‌مرغ و گوشت سبب کسب درآمد و تنوع درآمدی برای خانواده‌های روستایی و به‌ویژه زنان و کودکان می‌شود. گویه [۱۹]؛ ۲۲؛ ۲۳؛ ۲۴؛ ۲۵] و داده‌یچ و ویاس [۱۸] نیز گزارش می‌کنند که پرورش طیور محلی درآمد اضافی برای کشاورزان و به‌ویژه زنان فراهم می‌کند. سونایا [۴۵] گزارش می‌کند که زنان از طریق پرورش طیور محلی ۱۹-۵۰ درصد درآمد برای خانواده فراهم می‌کنند. بیشتر خانوارهای پرورش‌دهنده طیور محلی به همراه پرورش طیور سایر دام‌ها را نیز پرورش می‌دادند و به زراعت و باغبانی نیز اشتغال داشتند؛ بنابراین، می‌توان نتیجه گرفت که پرورش طیور محلی کشاورزی تلفیقی است که با نتیجه حاصل از تحقیق هرلال [۲۷]، که بیانگر این است که ۴۹ درصد از بهره‌برداران طیور در سایر فعالیت‌های کشاورزی هم‌درگیر بودند و پرورش طیور محلی سبب بهبود وضعیت اقتصادی و اجتماعی این خانوارها شده است، مطابقت دارد.

با توجه به یافته‌های پژوهش، این پیشنهادها ارائه می‌شود:

۱. با توجه به کم‌سواد یا بی‌سواد بودن زنان روستایی منطقه و از طرفی رابطه مثبت و

- معنادر نگرش و میزان مشارکت و همچنین تعامل کم زنان با کارکنان ترویج پیشنهاد می‌شود که بخش ترویج از طریق دوره‌های آموزشی ترویجی بصری نسبت به ارائه اطلاعات و دانش طیور به زنان اقدام کند و تلاش شود که از رسانه‌های چاپی استفاده کمتری شود. با توجه به اینکه بیشترین تعامل و استفاده زنان پاسخ‌گو با رسانه‌های تصویری (ماهواره و تلویزیون) بود، استفاده از این رسانه‌ها در قالب شبکه محلی یا فیلم‌های آموزشی می‌تواند در اولویت قرار گیرد.
۲. براساس اظهارات زنان مطالعه‌شده، آنان در هیچ دوره آموزشی مربوط به طیور مشارکت نکرده بودند، لذا پیشنهاد می‌شود دلیل این مسئله شناسایی شود و اگر توسط سازمان‌های ذی‌ربط هیچ دوره‌ای برگزار نشده است، در آینده به طراحی و اجرای دوره‌های مربوطه با در نظر گرفتن ویژگی بند اول اقدام شود. مشارکت زنان در کلیه بخش‌های پرورش طیور، به غیر از لانه‌سازی، بالا بود. لذا پیشنهاد می‌شود برای آموزش‌های لازم در زمینه روش‌های نوین و صحیح در این زمینه به آن‌ها ارائه شود. همچنین، در صورتی که دوره‌هایی برگزار شده است ولی زنان روستایی در آن مشارکت نکرده‌اند، نیز پیشنهاد می‌شود دلایل این عدم مشارکت و تلاش برای رفع این دلایل در آینده صورت گیرد تا با توانمندسازی زنان روستایی منطقه زمینه ارتقای بهره‌وری فعالیت‌های طیور محلی میسر شود.
۳. با توجه به مشارکت بیشتر زنان سرپرست خانوار در پرورش طیور و جایگاه این فعالیت در تأمین معاش خانواده آن‌ها پیشنهاد می‌شود نهادهای مسئول حمایت بیشتری از این زنان در راستای بهبود معیشت و اقتصاد این خانوارها انجام دهند.

منابع

- [۱] برقی، حمید؛ تقدیسی، احمد؛ تازیکی، رقیه؛ نادرخانی، زلیخا (۱۳۹۲). «بررسی میزان مشارکت زنان روستایی در فعالیت‌های کشاورزی (دهستان استرآباد شمالی شهرستان گرگان)»، مجله علمی- پژوهشی برنامه‌ریزی فضایی، س ۳، ش ۴، پیاپی ۱۱، ص ۱۷۴-۱۵۵.
- [۲] پربرار، زهرا؛ مغانی، بهنام؛ حسینی، سیده فاطمه؛ اجتماعی، بابک (۱۳۹۲). «تبیین نقش مشارکت زنان روستایی در فعالیت‌های کشاورزی (مطالعه موردی: دهستان‌های افزر و زاخروئیه شهرستان قزوین فارس)»، فصل‌نامه علمی- پژوهشی نگرش‌های نو در جغرافیای انسانی، س ۶، ش ۲، ص ۳۵-۴۶.
- [۳] حیدری، غلامرضا؛ جهان‌نما، فهیمه (۱۳۸۲). «توانایی زنان در بخش کشاورزی- روستایی»، فصل‌نامه پژوهش زنان، س ۱، ش ۶، ص ۱۲۹-۱۶۴.

- [۴] خانی، فضیله؛ چوپچیان، شهلا (۱۳۹۱). «مناسبات جنسیتی در فضاهای روستایی و تأثیر آن بر مشارکت زنان (مطالعه مقایسه‌ای دهستان مریدان شهرستان لنگرود استان گیلان و دهستان هولی شهرستان پاوه استان کرمانشاه)»، پژوهش‌های روستایی، س ۳، ش ۳، ص ۱۳۵-۱۵۸.
- [۵] خراشادی‌زاده، مهدیه؛ اسمعیل‌نژاد، مرتضی (۱۳۹۳). «نقش زنان در توسعه پایدار روستایی مطالعه موردی: روستای خراشاد شهرستان بیرجند»، فصل‌نامه مطالعات فرهنگی اجتماعی خراسان، س ۸، ش ۳، ص ۷-۲۷.
- [۶] مرکز آمار ایران، سرشماری نفوس و مسکن ۱۳۹۰. قابل دستیابی از: http://www.amar.org.ir/Portals/0/Files/abstract/1390/n_sarshomari90_2.pdf
- [۷] شاطری، مفید؛ روستا، محمدمین (۱۳۹۰). «آموزش زنان روستایی و مشارکت آنان در فعالیت‌های کشاورزی مطالعه موردی: دهستان خوسف»، فصل‌نامه مطالعات فرهنگی اجتماعی خراسان، س ۵، ش ۳، ص ۶۱-۸۳.
- [۸] صالحین، شهرزاد (۱۳۸۲). «نحوه صرف وقت زنان روستایی»، پژوهش زنان، س ۳، ش ۷، ص ۳۱-۵۹.
- [۹] علی‌بیگی، امیرحسین؛ زرافشانی، کیومرث؛ اولایی، سعیده (۱۳۸۶). «تحلیل جنسیتی فعالیت‌های کشاورزی در روستاهای شهرستان کرمانشاه: توصیه‌هایی برای عاملان توسعه روستایی»، مطالعات زنان، س ۵، ش ۲، ص ۸۹-۱۱۱.
- [۱۰] قنبری، یوسف؛ حجاریان، احمد؛ انصاری، رحیمه؛ کیانی، فاطمه (۱۳۹۱). «شناسایی عوامل و موانع مشارکت زنان روستایی در فعالیت‌های کشاورزی مطالعه موردی: شهرستان فریدون‌شهر»، مجله پژوهش و برنامه‌ریزی روستایی، ش ۲، ص ۷۱-۸۷.
- [۱۱] مرکز آمار ایران، گزارش سرشماری کشاورزی ۱۳۹۳. قابل دستیابی از: http://www.amar.org.ir/Portals/0/Files/fulltext/1393/n_tsokkk_93_v2.pdf
- [۱۲] محمدی، مهدی (۱۳۸۲). «توانایی زنان در اقتصاد تولیدی عشایر»، فصل‌نامه پژوهش زنان، س ۱، ش ۶، ص ۱۰۹-۱۲۸.
- [13] Jensen, H. A. & Dolberg, F. (2003). A conceptual framework for using poultry as a tool in poverty alleviation. *Livestock Research for Rural Development*, 15(5), pp 1-17.
- [14] Alabi, R.A. Esobhawan, A.O & Aruna, M.B.(2007). Econometric determination of contribution of family poultry to woman,s income in Niger-Delta, Nigeria. *Journal Central European Agriculture*, 7(4), pp 753-760.
- [15] Amos, T.T.(2006). Analysis of backyard poultry production in ondo state, nigerria. *International Jornal of Poultry Science* 5(3), pp 247-250.
- [16] Assan, N. (2014). Gender disparities in livestock production and their

- implication for livestock productivity in Africa. *Scientific Journal of Animal Science*, 3(5): pp 126-138.
- [17] Conroy, C., Sparks, N., Chandrasekaran, D., Sharma, A., Shindey, D., Singh, L. R., ... & Anitha, K. (2005). Improving Backyard Poultry-keeping: A Case Study from India. Overseas development institute (ODI). Agricultural research & extension network (AgREN).
- [18] Dadheech, T. & Vyas, R. (2014). Contribution of poultry in poverty eradication and promotion of gender equality in case of south Asia. *Global Journal of Multidisciplinary*, 3 (7), pp 1-10.
- [19] Guèye, E.F. (2003). Gender issues in family poultry production systems in low-income food-deficit countries. *American Journal of Alternative Agriculture*, 18 (04), pp 185-195.
- [20] El-yuguda, A.D., Ngulde, I.S., Abubakar, M.B., & Baba, S.S. (2007). Village chicken health, management and production indices in selected villages of Borno State, Nigeria. *Family Poultry*, 17(1&2), pp 41-48.
- [21] Getu, A. & Birhan, M.(2014). Chicken production systems, performance and associated constraints in North Gondar Zone, Ethiopia. *Journal of Fisheries & Livestock Production*, 2(2), pp 1-5.
- [22] Guèye, E.F.(2009). Gender issues in family poultry production systems in low-income fooddeficit countries. *American Journal of Alternative Agriculture* , 18(04), pp 185-195.
- [23] Gueye, E.F..(2002). Employment and income generation through family poultry in low-income food-deficit countries. *World's Poultry Science Journal*, 58(4), pp 541-557.
- [24] Guèye, E.F.(2005). Gender aspects in family poultry management systems in developing countries. *World's Poultry Science Journal*, 61(1),pp 39-46.
- [25] Guèye, E.F..(2002). Family poultry research and development in lowincome food-deficit countries: approaches and prospects. *Outlook on Agriculture*, 31(1), pp 13–21.
- [26] Hamilton-West, C., Rojas, H., Pinto, J., Orozco, J., Hervé-Claude, L.P. & Urcelay, S. (2012). Characterization of backyard poultry production systems and disease risk in the central zone of Chile. *Research in Veterinary Science*, 93(2012), pp 121–124.
- [27] Harilal, R. (2013). Socio economic status of backyard poultry growers in andhra pradesh. *Indian Streams Research Journal*, 3(7), pp 1-5.
- [28] Islam, M. N., Islam, S. M., Salam, A. M., Tapu, A. I., Khan, M. S. I. & Begum, M. R.(2014). Family poultry for poverty alleviation and gender equality promotion in coastal bangladesh: A food and nutritional security study. *Journal of Agricultural Science*; 6(6), pp 30-34.
- [29] Justus, O., Owuor, G., & Omedo B.B. (2013). Management practices and challenges in smallholder indigenous chicken production in

- Western Kenya. *Journal of Agriculture and Rural Development in the Tropics and Subtropics*, 114(1), pp 51-58.
- [30] Khan, M.M.H., Miah, M.Y., Bhuiyan, M.M., Begum, S., Hussain, M.M. & Khanum, R. (2006). The Status of homestead poultry production in Sylhet Region. *International Journal of poultry science*, 5(11), pp 1092-1095.
- [31] Kingori, A.M., Wachira, A.M. & Tuitoek, J.K. (2010). Indigenous chicken production in Kenya: A Review. *International Journal of Poultry Science* 9(4), pp 309-316.
- [32] FAO. (2009). The State of food and agriculture. Livestock in the balance. Available: <http://www.fao.org/docrep/012/i0680e/i0680e.pdf>
- [33] Malik, H.E.E., Elamin, K.M. & Hind A.A.E. (2012). The role of rural women in improving households nutritional status and food security through traditional production system in Sudan. *World's Veterinary Journal*, 2(4), pp 43-48.
- [34] Miller, B.A. (2011). The gender and social dimensions to livestock keeping in south asia: implication for animal health interventions. Global Alliance for Livestock Veterinary Medicines (GALVmed), DVM 7 March 2011, 48pp.
- [35] Moges, F., Mellese, A. & Tadelle D. (2010). Assessment of village chicken production system and evaluation of the productive and reproductive performance of local chicken ecotype in Bure district, North west Ethiopia. *African Journal of Agricultural Research* 5(13), pp 1739-1748: Available online at <http://www.academicjournals.org/AJAR>.
- [36] Mohyuddin, A., Chaudhry, H. & Ambreen, M. (2012). Contribution of women in economic activities in rural balochistan: World system analysis at micro level in anthropological perspective. *Academic Research International*, 3(2), pp 548-556.
- [37] Moreki, J. C. & Seabo, D. (2012). Guinea fowl production in botswana. *Journal of World's Poultry Research*, 2(1), pp 01-04.
- [38] Permin, A., Riise, J.C., Kryger, k.n., Assoumane, I. & Schou, T.W. (2006). Experiences in using poultry as a tool for poverty alleviation at village level-How to enable poor women to increase their income. Improving farmyard poultry production in Africa: Interventions and their economic assessment . Proceedings of a final research coordination meeting organized by the Joint FAO/IAEA Division of Nuclear Techniques in Food and Agriculture and held in Vienna, 24-28 May 2004. pp 42-48.
- [39] Rahman, S.M.R. (2012). Document of good practices (GP) for family poultry development in swaziland. International Network for Family Poultry Development Réseau International pour le Développement de l'Aviculture Familiale Red Internacional Para El Desarrollo de la Avicultura Familiar. January 2012 . Retrieved from:

- <http://www.fao.org/ag/againfo/themes/en/poultry/home.html>.
- [40] Ranwedz, N.E., Nesamvuni, A.E., & Tylor, G.J.(2002). An Evaluation of family poultry production systems in the Northern region. Department of Agricultural Management at the Technikon Port Elizabeth, George Campus. Port elizabeth january 2002.
- [41] Riasat, A., Zafar, M. I., Khan, I. A., Amir, R.M. & Riasat, G. (2014). Rural development through women participation in livestock care and management in district Faisalabad. *Journal Global Innovation in Agricultural and Social sciences*, 2(1), pp 31-34.
- [42] Sarkar, K. & Golam, M. (2009). A Move from subsistence to semi commercial family poultry farming with local chickens: Effective strategies for family poultry in Bangladesh. *World's Poultry Science Journal*, 65(2),pp 251-259.
- [43] Sayda A.M., A.(2012). Family poultry as a tool in alleviating enviromental hazards in settled areas of transhumant families in Gezira Scheme Sudan. *Asian journal of Rural Development*, 2(1), pp 1-12.
- [44] Sharma, R.K.(2007). Role and relevance of rural family poultry in developing countries with special reference to India. *Family Poultry*, 17(1&2),pp 35-40.
- [45] Sonaiya, E.B. (2007). Family poultry, food security and the impact of HPAI. *World's Poultry Science Journal*, 63(1) , pp 132-138.
- [46] Sultana, R., Nahar, N., Rimi, NA., Azad, S., Islam, MS., Gurley, ES., Luby, SP.(2012). Backyard poultry raising in Bangladesh: A Valued resource for the villagers and a setting for zoonotic transmission of avian influenza. A qualitative study. *Rural and Remote Health*, 12 (1927):(Online) 2012; Available: <http://www.rrh.org.au>
- [47] www.fao.org/economic/esa.
- [48] Zaman, G., Goswami, R.N., Aziz, A., Nahardeka, N., Roy, T.C. & Mahanta, J.D.(2005). Farming system of Nageswari ducks in North-Eastern India (Assam). *World's Poultry Science Journal*, 61(4), pp 687-693.